

OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA TARJIMA

Kurbanova Shaxnoza Raxmatullayevna

UzDJTU, Tarjimonlik fakulteti 2-kurs talabasi,

shxnzkurbanova@gmail.comIlmiy rahbari: **Xodjayeva S.S.**

Annotatsiya: Maqolada ommaviy axborot vositalarida tarjimaning nazariy va amaliy jihatlari, uning madaniyatlararo muloqotdagi roli va global axborot oqimidagi oʻrni tahlil qilinadi. OAV tarjimasi nafaqat til vositachiligi, balki axborotni tezkor, aniq va madaniy mos shaklda yetkazish vositasi sifatida qaraladi. Misollar orqali jurnalistik, audiovizual va internet media tarjimalarining oʻziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Kalit soʻzlar: ommaviy axborot vositalari, tarjima, jurnalistik tarjima, audiovizual tarjima, madaniyatlararo muloqot, adaptatsiya, ideologik neytrallik.

Abstract: The article analyzes the theoretical and practical aspects of translation in mass media, its role in intercultural communication, and its place in the global flow of information. Mass media translation is considered not only as a linguistic mediation tool but also as a means of delivering information quickly, accurately, and in a culturally appropriate manner. Through examples, the article highlights the distinctive features of journalistic, audiovisual, and internet media translations.

Keywords: mass media, translation, journalistic translation, audiovisual translation, intercultural communication, adaptation, ideological neutrality.

Bugungi globallashuv davrida axborot oqimi nihoyatda kuchaygan. Xalqaro yangiliklar, telekoʻrsatuvlar, internet-portallar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlarda har kuni millionlab maʼlumotlar kuzatuvchilarga taqdim etilmoqda. Ommaviy axborot vositalari tarjimasi katta auditoriya uchun kontentni bir tildan boshqa tilga moslashtirishni oʻz ichiga oladi, yangiliklar va filmlardan tortib reklamalar va ijtimoiy media kontentlarigacha boʻlgan hamma narsani qamrab oladi. Bu jarayon global aloqa uchun juda muhim boʻlib, televideniye, raqamli platformalar va bosma nashrlar kabi turli xil ommaviy axborot vositalari orqali turli madaniyatlar va tillar boʻylab maʼlumotlarning tarqalishini taʼminlaydi. Bu esa tarjimonlar oldiga yangi, qiyin va masʼuliyatli vazifalarni qoʻymoqda. Asosiy qiyinchiliklar aniqlikni taʼminlash, madaniy nuanslarni hisobga olish va notoʻgʻri maʼlumotlarga qarshi kurashish, shuningdek, mahallilashtirish va dublyaj kabi turli strategiyalardan foydalanishni oʻz ichiga oladi.

Ommaviy axborot vositalaridagi tarjima - bu faqat soʻzlarni bir tildan boshqasiga oʻtkazish emas, balki maʼlumotni toʻgʻri, tushunarli va neytral shaklda yetkazish sanʼatidir. Chunki har bir soʻz, ayniqsa siyosiy yoki madaniy kontekstdagi

yangiliklarda, katta kommunikativ va siyosiy ahamiyatga ega. Ommaviy axborot vositalari tarjimasini boshqa tarjima turlaridan farq qiladi. U quyidagi sifatlarni qamrab oladi:

- **tezkorlikni** (yangilikni birinchi boʻlib yetkazish);
- **aniqlikni** (axborotning maʼnosini buzmaslik);
- **neytrallikni** (shaxsiy fikrni aralashtirmaslik);
- **madaniy moslikni** (mavzuni oʻquvchiga tushunarli tarzda taqdim etish) talab qiladi.

OAV tarjimasini umumiy tarjimashunoslikdan farqli oʻlaroq, axborot yetkazish tezligi, soddalik va ijtimoiy taʼsir kabi mezonlarga asoslanadi.¹ Komissarov taʼrifiga koʻra, adekvat tarjima - bu “asl matnning mazmuni va kommunikativ funksiyasini toʻliq aks ettiruvchi tarjima”[3]. OAV tarjimonlari uchun ekvivalentlik (maʼno jihatdan tenglik) va adekvatlik (funktional moslik) tamoyillari muhimdir. Tarjimon axborotni toʻgʻri tarjima qilmasagina emas, balki uni jamiyat uchun ahamiyatli shaklda yetkazish uchun ham javobgardir.

Masalan, “climate crisis” iborasini “iqlim inqirozi” deb tarjima qilish baʼzi holatlarda “iqlim oʻzgarishi”ga nisbatan koʻproq taʼsirchan boʻladi, chunki “inqiroz” soʻzi ijtimoiy faollikka undovchi kuchga ega. Soʻzma-soʻz tarjima koʻp hollarda axborotning maʼnosini buzadi shu sababli ham ommaviy axborot vositalarida taqdim etilayotgan tarjima asosan shu sohalarga eʼtibor bergan holatda ish olib borishi lozim. Masalan: **“He raised eyebrows with his statement.”** Soʻzma-soʻz tarjima: “U oʻz bayonoti bilan qoshlarni koʻtardi.”

Adekvat tarjima: “Uning bayonoti eʼtirozlarga sabab boʻldi.” Demak, ommaviy axborot vositalarida tarjimon kontekstni va pragmatik maqsadni inobatga olgan holda matnga yondashishi kerak. Yana bir misol tarqasida, ingliz tilidagi **“White House said...”**² iborasini **“Oq uy bayonot berdi”** tarzida tarjima qilish adekvat hisoblanadi, chunki u siyosiy idora sifatida anglashiladi, soʻzma-soʻz emas. Bugungi kunda internet jurnalistikasi, sunʼiy intellekt va mashina tarjimasini mass media tarjimasining ajralmas qismiga aylangan. Masalan, **Google Translate** yoki **DeepL** tizimlari tezkor tarjima imkonini beradi, ammo ular kontekst va uslubni toʻliq anglay olmaydi. Shu sababli inson tarjimoni hali ham dolzarb hisoblanadi. OAVda quyidagi tarjima turlari keng qoʻllaniladi:

- **Yozma tarjima** – maqolalar, yangiliklar, intervyular;
- **Audiovizual tarjima** – telekoʻrsatuvlar, subtitrlar va dubbing;
- **Sinxron tarjima** – matbuot anjumanlari, jonli efirlar;

¹ Komissarov V.N. Tarjima nazariyasi (lingvistik jihatlar) Moskva: Oliy maktab. 1990. - 250 b.

² BBC News (2023-yil 15-avgust). “White House said...” kontekstida ishlatilgan ifoda.

- **Onlayn tarjima** – veb-saytlar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlar kontenti.

OAV tarjimasi madaniyatlararo tafovutlar bilan chambarchas bog‘liq. Bir tildagi so‘z yoki ibora boshqa madaniyatda mutlaqo boshqacha ma’no kasb etishi mumkin. Shu sababli tarjimon neytral pozitsiyani saqlagan holda, siyosiy yoki diniy jihatdan sezgir iboralardan ehtiyotkorlik bilan foydalanishi kerak. Masalan, **“freedom fighter”** (ozodlik kurashchisi) atamalarining ishlatilishi kontekstga qarab keskin farq qiladi. Tarjimon vazifasi – ma’lumotni ideologik yuklamasiz yetkazish. *Jurnalistik tarjima* OAV tarjimasining eng muhim shakli hisoblanadi. Unda tarjimon matnni o‘zgartirmasdan, ammo o‘quvchiga tushunarli shaklda yetkazishi lozim.

Masalan, *The Guardian* gazetasi “The Prime Minister slammed the opposition” deb yozsa, bu iborani so‘zma-so‘z “Bosh vazir muxolifatni urdi” deb tarjima qilish kulgili bo‘ladi. **To‘g‘ri variant:** “Bosh vazir muxolifatni keskin tanqid qildi”. Shuningdek, “Brexit” kabi qisqartmalar ham o‘zbek tilida izoh bilan berilishi kerak: **“Buyuk Britaniyaning Yevropa Ittifoqidan chiqishi (Brexit)”**.³ Bu misollar jurnalistik tarjimada **kontekst** va **madaniy ma’lumotning** naqadar muhim ekanini ko‘rsatadi. Televizion va internet platformalarida tarjima jarayoni ko‘pincha subtitrlash yoki dublyaj ko‘rinishida amalga oshiriladi. Bu jarayonlarda nutq tezligi, intonatsiya, kadrğa moslik kabi texnik omillar ham inobatga olinadi. Masalan, CNN yoki BBC kanalidagi reportajlarni o‘zbek tiliga dublyaj qilishda 1 daqiqalik nutq uchun o‘rtacha 120–140 so‘zdan oshmasligi kerak — aks holda ovoz kadrda chiqib ketadi. YouTube’dagi *BBC News Uzbek* sahifasida **“US election results”** videosi “AQShdagi saylov natijalari” deb tarjima qilinadi, ammo ayrim joylarda “Prezident saylovining dastlabki natijalari” deb kengaytirish orqali aniqlik kiritiladi. Bu holat OAV tarjimasida ma’noni kengaytirish (amplifikatsiya) usulining qo‘llanishiga misoldir. Internet nashrlari — *Gazeta.uz*, *Kun.uz*, *Daryo.uz* — xalqaro axborotni tezkor tarjima qiladi. Masalan, *Reuters* agentligidagi “World leaders condemn attack in Istanbul” xabari *Kun.uz* saytida **“Jahon yetakchilari Istanbuldagi hujumni qoraladi”** shaklida berilgan. Bu yerda “condemn” fe’li to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilingan, ammo ba’zi holatlarda “tanqid qildi” yoki “keskin baholadi” shakllari kontekstga qarab o‘zgaradi. Shuningdek, onlayn matbuotda sarlavhalarni tarjima qilishda **SEO (Search Engine Optimization)** tamoyillari ham muhim. Masalan, ingliz tilidagi “10 ways to stay healthy” maqolasi o‘zbek tilida *“Sog‘lom bo‘lishning 10 oddiy usuli”* deb beriladi — bu sarlavha internetda tez topiladi va e’tiborini tortadi. Ommaviy axborot vositalarida tarjima jarayoni global madaniyatlararo muloqotning ajralmas bo‘lagi hisoblanadi. Jurnalistik va audiovizual tarjima turlarida asosiy mezonlar — aniqlik, tezkorlik, madaniy moslik va ideologik neytrallikdir. OAV tarjimoni nafaqat til mutaxassisi, balki

³ <https://insightpublishing.org/index.php/zti/article/view/472>

axborot vositachisi va madaniyat elchisi hamdir. Shu sababli u har doim kontekstni ang'lay olishi, muallif pozitsiyasini to'g'ri yetkazishi va o'quvchiga ishonchli ma'lumot taqdim etishi zarur. Kelajakda OAV tarjimasi raqamli texnologiyalar bilan yanada uyg'unlashib, avtomatlashtirilgan tizimlar orqali takomillashadi. Biroq inson tafakkuri va madaniy sezgirlik bu sohada har doim markazda bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduazizov, A.A. **Tilshunoslikka kirish.** – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2005. – 240 b. <https://ziyonet.uz/uz/library/book/15713>
2. Abdullayev, M. **Tarjimashunoslik asoslari.** – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 312 b. <https://ziyonet.uz/uz/library/book/15305>
3. Jo'rayev, M. **Ommaviy axborot vositalari va jurnalistik tarjima.** – Toshkent: O'zDJTU nashriyoti, 2019. – 198 b.
4. Raxmonov, N. **Tarjima nazariyasi va amaliyoti.** – Toshkent: Universitet, 2014. – 224 b
5. G'ulomov, A., To'xtaboyev, M. **Ommaviy axborot vositalari tili va uslubi.** Toshkent: Akademnashr, 2020. – 280 b. <https://akademnashr.uz/product/ommaviy-axborot-vositalari-tili-va-uslubi>
6. Niyozmetova, N. **Jurnalistik tarjimada adekvatlik masalalari.** – “Filologiya masalalari” jurnali, №3, 2021. – B. 55–61. https://journal.filology.uz/archives/2021_3.html
7. Usmonov, B. **Tarjima san'ati va madaniyatlararo muloqot.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.–190 b.